

Віталій Яремчук
Острог (Україна)

«ЗОЛОТА ДОБА» В ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 1920-Х РР. : СПРОБА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРИЧИН

Період 1920-х (особливо починаючи з 1923–1924 рр.) одностайно характеризується історіографами як «золота доба» української історіографії, коли вона пережила справжнє піднесення, аналогічне до «розстріляного відродження» в тогочасному українському красному письменстві. Тоді завдяки відносно сприятливим суспільно-політичним умовам її розвитку, появі цілої плеяди блискучих науковців, які взаємодіяли з представниками дореволюційного покоління і спиралися на досвід та досягнення попередників, та діяльності низки наукових шкіл було розгорнуто небачену активність в гуманітарних науках, насамперед історичній.

Головними чинниками, що сприяли історіографічному піднесенню у той час, були наступні:

1. Починаючи з відмови від «воєнного комунізму» та переходу до непу (1921 р.) в «радянських» республіках відбувалася певна лібералізація внутрішньополітичного курсу, перехід від тоталітарних і репресивних способів керівництва більшовиками суспільством до механізмів більш м'якого контролю над ним. Це було вимушене загравання правлячої партії з суспільством, проте воно давало представникам творчих професій та гуманітаріям можливості на відносно вільне самовираження.

2. Більшовики на початках свого режиму вважали історичну свідомість суспільства мало важливою для «виховання нової людини», а історичні знання (а відтак й історичну освіту) – зайвими для «будівників нового ладу». За таких обставин більшість професійних істориків було зайнято не у вишівській системі (як у до-

революційній Росії та країнах Європи), а у архівних та музейних установах, і у новостворених науково-дослідницьких інституціях, насамперед у системі Всеукраїнської академії наук (ВУАН) та науково-дослідницьких кафедр. Урядовий контроль за діяльністю такого типу установ, де історики не дотикались безпосередньо до виховання молоді, був не таким жорстким, як над вишівською освітою. Така «неувага» до історії як науки та професійних істориків була додатковим чинником, що уможлилював простір часткової свободи. Для істориків це виявлялося у відносно вільному виборі напрямків та проблем наукового пошуку, історіософії та методології історичних студій.

3. Одним із визначальних чинників піднесення історичних досліджень в 1920-і роки була політика «коренізації», яка в УСРР мала характер насамперед «українізації». Попри свою суперечливість, національна реформа в радянській Україні стала поштовхом для українознавчих студій, в т. ч. в ділянці вивчення історії України. Йдеться у першу чергу про те, що «українізація» спричинила загальні зрушення у сфері національної свідомості – поширення української тотожності в різних прошарках суспільства радянської України, появу міської української ідентичності, більш толерантне і зацікавлене ставлення інших етносів до українців. Такі зміни істотно збільшували аудиторію споживачів українознавчої, зокрема й історичної, літератури. «Українізація» як вияв певного послаблення централізаційного тиску Кремля щодо України спричинила й зміну внутрішньої мотивації самих істориків до свого ремесла. Таким чином, «українізація» у цілому сприяла зростанню соціального престижу історичних знань про історію України – і на рівні дослідників, і на рівні звичайних читачів, що прагнули тепер знати більше про Україну та українців, в т. ч. мати інформацію про їхнє минуле.

Список основних джерел та літератури:

1. Богдашина О. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. академіка Д. І. Багалія (1921–1934) / О. Богдашина. – Харків, 1994.

2. Водотика С. Г. Нариси історії історичної науки УСРР 1920-х років / С. Г. Водотика. – К. ; Херсон, 1998.

3. Заруба В. М. Історик держави і права України академік М.Є. Слабченко (1882–1952) : Монографія / В. М. Заруба. – Дніпропетровськ, 2004.

4. Масненко В. Історична думка та націотворення в Україні (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.) / В. Масненко. – К. ; Черкаси, 2001.

5. Сохань П. С. М. С. Грушевський і Academia: ідея, змагання, діяльність / П. С. Сохань, В. І. Ульяновський, С. М. Кіржаєв. – К., 1993.